

Kroniek

H.J.C.C.J. Wilschut

Christelijke en kerkelijke eenheid

‘Waarom zaaien goedbedoelde kerkelijke pogingen tot eenheid vaak zoveel verdeeldheid?’ Die vraag werpt dr. James Kennedy op in het ND van 31 januari jl. Over het antwoord op die vraag heeft hij een duidelijke mening. Christelijke eenheid hoeft niet beleefd te worden in kerkelijke eenheid. Laten christenen elkaar ontmoeten binnen informele netwerken om samen te werken aan bepaalde doelstellingen. Dat is niet alleen pragmatischer en flexibeler. Het is naar de mening van Kennedy ook authentieker en liefdevoller.

Kerkfusie? Nee!

‘Doen kerken er eigenlijk wel goed aan te streven naar institutionele eenheid met andere kerken? Ik denk dat het antwoord op deze vraag een duidelijk “nee” is.’ Kennedy somt twee redenen op, waarom volgens hem kerkelijke fusies vaak niet de verkiesbare weg zijn.

In de eerste plaats signaleert hij de emoties die worden opgeroepen door *identiteitsverandering*. Als een gekoesterde identiteit wordt aangevallen omwille van kerkelijke eenheid, komen er gegarandeerd problemen. Vervolgens werpt Kennedy als bezwaar op, dat kerken gevestigde instituten zijn. Fusies worden daarom grotendeels *technische operaties*, waarop kerkelijke bureaucraten toezicht houden.

Toch zijn het niet alleen deze praktische bezwaren, die Kennedy’s keus tegen het streven naar kerkfusie bepalen. ‘Te lang hebben christenen in Nederland (en elders) gedacht dat kerkelijke eenheid alleen bereikt kon worden door institutionele eenheid. Zolang classes en synodes elkaar officieel nog niet erkenden, zolang mensen uit verschillende kerken nog niet één gemeente konden vormen binnen één kerkgebouw, was er geen sprake van eenheid.’ Daartegenover wijst Kennedy op het beleven van christelijke eenheid binnen informele netwerken. Dat is niet alleen een praktische kwestie. Maar ook een kwestie van liefde en authenticiteit. Vandaar dat zijn advies aan vrijgemaakt-gereformeerden, christelijk-gereformeerden en Nederlands gereformeerden volgt, om niet te verzanden in het streven naar christelijke eenheid door te kiezen voor de weg van formele erkenning. ‘Want uiteindelijk is christelijke eenheid te belangrijk om over te laten aan synodes en kerkenraden.’

Bedoeling

Het vraagt enig nadenkwerk om de bedoeling van Kennedy’s verhaal te begrijpen. De termen ‘christelijke eenheid’ en ‘kerkelijke eenheid’ lopen bij hem wat door elkaar. Begrijp ik hem goed, dan impliceert voor hem de christelijke eenheid - naar ik aanneem de eenheid in het ware geloof - al een soort kerkelijke verbondenheid die geen institutionele vorm meer hoeft aan te nemen. Met name het laatste gedeelte van Kennedy’s betoog vind ik in dit opzicht erg verwarrend. Vandaar dat ik eerst een samenvatting van zijn verhaal heb gegeven, vooral in Kennedy’s eigen woorden. En dat ik apart probeer duidelijk te krijgen wat Kennedy nu eigenlijk bedoelt. Ik denk dat ik hem recht doe, wanneer ik vermoed dat hij christelijke en kerkelijke eenheid niet tegen elkaar wil uitspelen. Maar dat voor hem de tegenstelling is: christelijke/kerkelijke verbondenheid tegenover het formeel samen (plaatselijk/landelijk) één

kerkelijke gemeenschap vormen. Mocht ik hem niet goed begrepen hebben, dan hoor ik dat wel.

Praktische problemen

Het is te gemakkelijk en te goedkoop om voorbij te gaan aan de praktische bezwaren die volgens Kennedy kleven aan het zoeken naar kerkfusie. Eigen kerkelijk samenleven leidt tot een bepaalde identiteit. Tot een eigen cultuur en tot eigen gebruiken. Die identiteit kan als een warme mantel om je heen zitten. Dan kan het heel bedreigend zijn, wanneer die eigen identiteit onder druk komt te staan door een kerkelijke fusie. En binnen de kerk neemt angst soms heel principiële vormen aan. Waaraan je gehecht bent, tracht je bijbels te funderen. Waarmee je tegelijk de zaken voor een deel onbespreekbaar maakt. Want is het Woord in geding, dan kun je geen millimeter wijken. Wie geen oog heeft voor dit angstmechanisme, neemt kerkmensen niet serieus.

Dat een officiële kerkelijke fusie van twee of meer gevestigde kerken ook organisatorisch heel wat voeten in de aarde heeft, valt evenmin te ontkennen. Al hoeft dit niet de vormen aan te nemen als binnen de PKN, waarnaar Kennedy verwijst. Gereformeerde kerken hebben geen topzware organisatiestructuur. Daar moeten ze maar niet aan beginnen ook. In ieder geval hoeft er geen landelijk hoofdkwartier als centrum van kerkelijke organisatie op poten te worden gezet. Al blijven er ook dan de nodige organisatorische aangelegenheden over. Toch denk ik dat Kennedy's eerste praktische bezwaar (identiteit) zwaarder weegt dan het tweede. Werkelijk gereformeerde kerken worden niet bureaucratisch. Als ze tenminste hun aloude kerkorde naleven.

Toch - voor wie overtuigd is, dat christelijke eenheid uiteindelijk moet leiden tot eenheid binnen één kerkelijk instituut, kunnen bovengenoemde praktische bezwaren nooit de doorslag geven om die eenheid dan maar te laten voor wat deze is. De beslissing valt bij de vraag: wat is hier de wil van Christus? Als Hij kerkelijke eenheid wil, verbondenheid onder één kerkelijk dak, dan moet met praktische problemen wel gerekend worden. Maar dan kunnen die problemen nooit doorslaggevend zijn. Dan zal er toch een weg naar institutionele kerkelijke eenheid gezocht moeten worden. Dan kunnen er tussenstappen nodig zijn. Bijvoorbeeld de tussenstap van een federatie. Maar niet als eindstation. Hoeveel tijd en geduld het ook kost, volledige kerkelijke eenheid zal het einddoel blijven. Daar kunnen de Gereformeerde Kerken in Nederland over meepraten. De formele landelijke vereniging in 1892 kreeg bepaald niet meteen overal plaatselijk gestalte. In het schone Bunschoten-Spakenburg deed men er zelfs tot 1931 over, voordat de eenheid een feit was. Daarbij speelden soms heel menselijke factoren een rol. Sociologische verschillen. Kerkelijk wantrouwen. Persoonlijke tegenstellingen. Maar men hield vol. Want niet de praktijk dicteert de kerkelijke samenleving. Dat doet het Woord van God.

Institutionele eenheid: eis van Christus

Als Christus verbondenheid onder één kerkelijk dak wil. Dat werd in het voorgaande als veronderstelling uitgesproken. Het *is* de wil van onze Heer. Begrijp ik mijn Bijbel goed - bijvoorbeeld Efeziërs 4:1-6 - dan dringt de christelijke, de geestelijke eenheid altijd naar het institutionele toe. Ben je door het geloof in Christus ingeplant, blijf dan niet op jezelf staan, maar voeg je in de *gemeenschap* van Gods volk. Op de plaats waar de Here dat volk samenroept en samenbrengt rond Woord en sacrament. En Hij stelt het onder de zorg en leiding van de ambtsdragers. Ik ontken niet dat er buiten het instituut van de kerk geen echte

gelovigen zouden zijn. Maar ik weet wel, dat geen gelovige op zichzelf mag blijven staan. Ieder moet zich voegen bij de vergadering van de kerk om haar eenheid te onderhouden. Dat is maar niet mijn privé-opvatting. Zo staat het in de gereformeerde belijdenis (art. 28 NGB). Ik beweer ook niet dat - om in onze Nederlandse situatie te blijven - alleen de vrijgemaakt-Gereformeerde Kerken ware kerk in de zin van art. 29 NGB zijn. Maar wat voor de enkele gelovige geldt, geldt ook voor kerkelijke gemeenschappen die elkaar (h)erkennen als kerken van de Here: dan zul je naar eenheid met elkaar zoeken. Maak het christelijke en het officieel-kerkelijke niet van elkaar los. Zie ze in één perspectief. Bij het kerkelijk instituut gaat het niet om formele uiterlijkheden. Maar om een voluit *geestelijke* zaak.

De gereformeerde krant

Wat mij verbaast, is dat het ND aan Kennedy de ruimte heeft geboden om deze visie op christelijke/kerkelijke eenheid uiteen te zetten. Al is de term 'gereformeerd' sinds 6 december 2003 uit de ondertitel van de krant verdwenen, nadrukkelijk werd verklaard, dat de Bijbel en de drie formulieren van eenheid de grondslag van de krant (blijven) vormen. Dan snap ik niet dat dr. Kennedy gelegenheid krijgt om een visie te ventileren, die zo afwijkt van de schriftuurlijke gereformeerde belijdenis over de kerk. Nu kom ik dergelijke afwijkingen wel vaker in het ND tegen. Hier wil ik het eens hardop gezegd hebben. Ik lees dat dr. Kennedy als historicus met Amerikaanse wortels actuele gebeurtenissen of ontwikkelingen belicht. Ik meen hier inderdaad iets van zijn Amerikaanse achtergrond te merken: het denken vanuit naast elkaar staande kerkelijke denominaties. Maar misschien is dat te ver gezocht. In ieder geval, al trek ik op geen enkele manier Kennedy's integriteit in twijfel - hier spreekt hij niet de taal van de gereformeerde confessie.

De herberg is nergens meer

Niet altijd is het een genoegen om het dagblad TROUW te lezen. Al mag een christen-filosoof als René van Woudenberg er regelmatig zijn bijdragen in leveren, daarmee is het nog steeds geen christelijke krant. Ook iemand als Bert Keizer - arts in een verpleegtehuis - kan in TROUW zijn columns vol opzichtig ongeloof kwijt. Maar soms levert het blad onverwacht aardige lezenswaardigheden op. Zoals in december van vorig jaar de discussie over de vertaling van Lucas 2:7 in de [Nieuwe Bijbelvertaling]. Te aardig om u er niet iets van door te geven.

Kribbe en herberg

Ergens in november verscheen het derde deel van WERK IN UITVOERING. De uitgave waarin kennisgemaakt kan worden met delen van de in oktober 2004 te verschijnen [Nieuwe Bijbelvertaling]. In dit derde deel is onder andere het evangelie naar de beschrijving van Lucas te vinden. Jammer genoeg is dit derde deel niet in de boekhandel verschenen. Wel kregen alle voorgangers van het NGB een exemplaar.

In TROUW van 19 december signaleerde Pieter van der Ven, dat in de [NBV] de weergave van Lucas 2:7 nogal afwijkt van de ons vertrouwde en bekende weergave in de Statenvertaling en Nieuwe Vertaling. Zowel de kribbe als de herberg hebben in de [NBV] voor een andere vertaling moeten plaatsmaken: 'Ze ... legde hem in een voederbak, omdat er voor hen nergens plaats was.'

Dat de 'kribbe' vervangen is door 'voederbak', is niet de meest ingrijpende wijziging. Het gaat echt om een equivalent. Niet dat 'voederbak' nou zo'n fraai woord is. Dat lijkt me geen ramp. Ik neem aan dat het voorwerp in kwestie ook niet al te gepolijst is geweest. Maar het verdwijnen van de herberg is van een andere orde. Hier is gekozen voor een omschrijvende weergave, waarbij het Griekse woord (kataluma) dat altijd met 'herberg' werd weergegeven, helemaal uit beeld is verdwenen. De herberg is nergens meer.

Debat

Een nieuwe vertaling ligt altijd gevoelig. Je mist vertrouwde klanken, die je best dierbaar waren. Het gevaar is dan dat je met gevoelsargumenten te werk gaat om een nieuwe vertaling te bestrijden. Om maar aan de bekende weergave vast te houden.

Het debat dat in TROUW ontstond, kwam boven dit niveau uit. In het nummer van 24 december 2003 stuurde de taalkundige Hans Oranje een boeiend ingezonden. Daarin noemt hij de weergave van de [NBV] 'een enorme uitglijer'. Een kataluma is een verblijfplaats voor gasten. Met hetzelfde woord duiden zowel Marcus als Lucas de bovenzaal aan, waar Jezus met zijn leerlingen het avondmaal vierde. 'De traditionele vertaling met "herberg" mag dan voor motel-recreanten oubollig klinken, het gaat hier wel degelijk om de plaats waar de reizigers, gescheiden van hun rijdier, de nacht doorbrengen. Kennelijk konden Jozef en Maria niet meer terecht in wat de vertalers van de [NBV] voor mijn part "het gastenverblijf", "het hoofdhuis" of gewoon "het huis" hadden kunnen noemen, en namen zij genoegen met het stro en de warmte van de hen omringende dierenlijven. Hun vertaling suggereert echter volkomen ten onrechte dat Jozef nog even alle hotels in Bethlehem was afgegaan om een overnachting te kunnen boeken.'

In TROUW van 30 december 2003 reageerde prof. dr. H.J. de Jonge te Leiden op het ingezonden van Oranje. Volgens hem heeft het Griekse woord 'kataluma' de tamelijk algemene betekenis van 'onderkomen' of 'verblijfplaats'. Voor 'herberg' heeft het Grieks specifiekere woorden. Hadden de vertalers voor 'gastenverblijf' gekozen, 'dan zou de vertaling onmiddellijk een element in de tekst gaan beklemtonen dat geen nadruk verdient: de cultuurhistorisch bepaalde mogelijkheden voor de accommodatie van reizigers in steden in de betrokken regio.' Volgens De Jonge is binnen de vertaalwetenschap het begrip 'transformatie' van groot belang. In Lucas 2:7 heeft het Griekse woord in het Nederlands geen precies equivalent. Dus heeft men - correct - gekozen voor een meer impliciete weergave. Alle supervisors die van tevoren deze tekst gelezen hebben, waren het ermee eens. Geen uitglijer dus.

Van het antwoord van Oranje in TROUW van 3 januari 2004 heb ik genoten. Het stuk van De Jonge klinkt erg zwaarwichtig en overtuigend. Voor 'herberg' heeft het Grieks andere woorden. Maar Oranje schrijft ronduit: 'Beste professor, dit is klinkklare onzin.' Vervolgens toont Oranje met voorbeelden uit de klassieke literatuur aan, waarom het verhaal van De Jonge onzin is. 'Kataluma' is zowel bij klassieke Griekse schrijvers als in de Griekse vertaling van het Oude Testament 'nachtverblijf', 'herberg'. Ook van De Jonges opmerkingen over 'vertaaltransformatie' maakt Oranje gehakt. 'Houd toch op met die flauwekul. In de brontaal, het Grieks, begingen de vertalers een fout door het woord 'kataluma' niet weer te geven. In de doeltaal wordt de lezer op het verkeerde been gezet.' Dus toch: een enorme uitglijer.

Belang

Het bovenstaande is meer dan een aardige discussie (al is het ook dat). Het belang ervan lijkt me het besef, dat ook de [NBV] steeds kritisch nagerekend moet worden, al ben je blij met het hedendaagse taalkleed. Laten we maar niet te gauw roepen dat predikanten wel zonder kennis van de grondtalen van de Bijbel kunnen! Voor een weging van de vertaling blijft die kennis nodig. Te meer wanneer de weergave vrijer is dan we gewend waren.

Overigens, vanwege een dergelijke uitglijer hoeft de [NBV] niet meteen naar de prullenbak verwezen te worden. Terecht schrijft Oranje dat in TROUW van 24 december 2004. Elke vertaling zal feilen kennen. Dat houdt het lezen en bestuderen van de Bijbel ook spannend. Wat zegt de Here ons precies? Spreek, Here. Uw knechten horen.

Afgesloten op 20 februari 2004.